

Studentská odbojová skupina Anna v kontextu třetího odboje

Václav Podlešák

THE ANNA STUDENT RESISTANCE GROUP IN THE CONTEXT OF THE THIRD RESISTANCE

This study describes the story of the Anna student resistance group, which was active in Brno between 1949 and 1951. Jan Strejcius, Zdeněk Janík, Milan Obrovský and Jiří Linhart formed the core of the group, which focused on the production of anti-communist printed materials with the purpose of activating Czechoslovak citizens and breaking the information embargo imposed by the Communist Party of Czechoslovakia. In comparison with other Third Resistance student groups, it is clear that Anna was active for a longer than average period of time.

KEYWORDS:

Third Resistance; communism; resistance; students; 20th century; 1950s; February 1948; leaflets; Brno; nationalisation; persecution of the church; uranium mines; rehabilitation

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století se museli občané Československa rozhodnout, jak se postaví k nastupující komunistické totalitě. Jednalo se o režim, který k umlčení odpůrců a prosazení politických cílů používal násilí. Významná část obyvatelstva se rozhodla tomuto útlaku aktivně čelit. Mezi nimi bylo i několik brněnských studentů z Gymnázia dr. Zdeňka Nejedlého, kteří se navzdory svému věku postavili za své ideály.

Jádro skupiny Anna tvořili Jan Strejcius, Zdeněk Janík, Milan Obrovský a Jiří Linhart, k nimž se postupem času přidalo dalších třináct členů. Těžiště jejich činnosti spočívalo v produkci a distribuci letáků a ilegálního časopisu *Plamen*, jehož vydali přibližně tisíc kusů. Osudy těchto lidí zatím nebyly zpracovány, a proto téma přímo vybízí k historickému bádání.

Tato studie si klade za cíl popsat aktivitu výše zmíněných osob a prezentovat ji v kontextu třetího odboje. Přikročíme ke komparaci s aktivitami ostatních středoškóláků, kteří na přelomu čtyřicátých a padesátých let rozšiřovali protikomunistické tiskoviny. Dílčí otázkou je, jakou měli Jan Strejcius a jeho přátelé motivaci k aktivnímu vystoupení proti nastupujícímu režimu.

Pro předkládanou studii bylo vhodné seznámit se s produkcí protikomunistických tiskovin v dané době. V tomto ohledu zůstávají nenahraditelnou pomůckou publikace *Letáky 1948* a *Letáky 1949*, které přinesly první a dosud poslední výbor pramenných materiálů letákového a časopisového charakteru z uvedených let.¹ Z odborné literatury stojí za zmínku především monografie zabývající se převratem Komunistické strany Československa během února 1948 a následným obdobím československých dějin. Základem pro studium nástupu komunistického režimu je *Pět kapitol o únoru* z pera Karla

1 Karel KAPLAN — Jana VÁCHOVÁ (edd.), *Letáky 1948*, Praha 1994; TÍŽ (edd.), *Letáky 1949*, Praha 1994.

Kaplana a *Osudové únorové dny* od Václava Vebera,² jenž se jako jeden z prvních pokusil o souborné uchopení třetího odboje v monografii *Třetí odboj v ČSR v letech 1948–1953*.³ Jedná se však o knihu, která trpí několika nedostatky. Autor používá omezené množství odborné literatury nebo nedostatečně zohledňuje roli Státní bezpečnosti ve fungování odbojových organizací.

V poválečném Československu sílila cenzura. Zpravodajství a média ovládalo Ministerstvo informací; po celou dobu jeho existence od roku 1945 do roku 1953 působil v pozici ministra informací Václav Kopecký. Komunisté zakázali většinu tisku nekomunistických stran a některých společenských organizací, hlavně církví. Nad zbylým tiskem udržovali tvrdou kontrolu, nejen po materiální, ale i obsahové stránce. Dohled vykonával Tiskový odbor Ústředního výboru KSČ a tiskoví referenti v krajském komunistickém aparátu. Redakce byly zodpovědné za politickou nezávadnost obsahu a dodržování stranické linie. Od počátku roku 1951 nastoupili do redakcí periodického tisku cenzurní redaktori, kteří na obsah dohlíželi přímo na místě.⁴ Šíření vlastních tiskovin, letáků i časopisů, mělo pro demokraticky smýšlející občany velký význam, protože tak docházelo k nabourávání státní cenzury a protikomunistická periodika se tak stala šířitelem svobodných informací.

1949: ZAČÁTEK ODBOJOVÉ ČINNOSTI

V září roku 1948 nastoupili spolužáci Strejcius, Janík, Linhart a Obrovský do druhého ročníku na Gymnáziu dr. Zdeňka Nejedlého v Brně. Během následujících měsíců se rozhodli společně vydávat protikomunistické letáky a dalšími způsoby pracovat proti nastupující totalitě. V průběhu tří let dokázali připravit osm druhů tiskovin v celkovém objemu přibližně tři tisíce kusů. Vytvořili kolem sebe síť sedmnácti mladých lidí, kteří tyto materiály roznášeli po městě. Jednotliví členové skupiny Anna měli různé důvody, proč se rozhodli aktivně vystoupit proti komunistickému režimu, ale jejich aktivita směřovala k jednomu cíli — oslabit pozici Komunistické strany Československa, potažmo připravit cestu očekávanému státnímu převratu.⁵

Jan Strejcius se v únoru 1949 rozhodl k prvnímu veřejnému projevu odporu. Na papírové štítky psal hesla jako „Pryč s terorem“ nebo „Pryč s komunismem“ a poté je vylepoval na výlohy obchodů v Brně. V březnu téhož roku zhotovil přibližně dvacet kusů letáků většího formátu referujících o smrti Jana Masaryka a ukázal je svým spolužákům Jiřímu Linhartovi, Milanu Obrovskému a Zdeňku Janíkovi.⁶ Všichni se shodli, že podobné materiály budou vytvářet společně a budou využívat i další prostředky rezistence.

2 Karel KAPLAN, *Pět kapitol o únoru*, Brno 1997; Václav VEBER, *Osudové únorové dny*, Praha 2008.

3 TÝŽ, *Třetí odboj ČSR v letech 1948–1953*, Pardubice 2014.

4 Karel KAPLAN — Dušan TOMÁŠEK, *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956*, Praha 1994.

5 Tamtéž.

6 Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-80 BR, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 13. 9. 1951, s. 1.

Jedním z nich bylo rozbíjení informačních skříněk KSČ. Nejprve se je pokusili zničit střelbou ze vzduchové pistole, již donesl Janík a spolu s Linhartem ji použili na ulici Tivoli, dnešní Jiráskově ulici.⁷ Ve večerních hodinách se schovali do vchodu jednoho z protilehlých domů a po průjezdu tramvaje, která měla přehlušit zvuk tříštícího se skla, několikrát vystřelili na svůj cíl. Avšak vzhledem k velké vzdálenosti a malé průbojnosti neměly diabolky žádný účinek.⁸ Strejcius s Obrovským si opatřili podobnou zbraň, ale informační skřínka na ulici Lipová opět vydržela. Další pokusy byly rovněž neúspěšné, a tak snažení v tomto směru ustalo.⁹

Anna se zapojila do letákové akce vyzývající k novým, svobodným volbám pod dohledem OSN, které se zúčastnila řada skupin i jednotlivců v Čechách i na Moravě.¹⁰ Zdeněk Janík našel jeden z těchto letáků na chodbě svého domu v polovině května 1949.¹¹ Opsal ho v šesti kopiích, dvě odeslal na americké velvyslanectví a zbytek rozdal svým spolužákům Linhartovi, Obrovskému a Strejciusovi, kteří s nimi naložili stejně.¹² Je však nutné si uvědomit, že komunisté kontrolovali poštu, tudíž efektivita celé akce byla velmi limitovaná.¹³

V prvních měsících své činnosti ještě studenti neprodukovali letáky ve velkém a zaměřili se spíše na ostatní prostředky odboje. To se ovšem mělo změnit v novém školním roce. V září roku 1949 Strejciuse a Obrovského oslovil František Klaška, starší spolužák z Gymnázia dr. Zdeňka Nejedlého, zda jsou ochotní podílet se na protikomunistické rezistenci. On sám tou dobou fungoval ve skupině R.U.R.,¹⁴ která působila ve vyšších ročnících jejich školy a na kterou chtěl Jan Strejcius a ostatní navázat. Spolupráce měla několik forem, ale nejdůležitější v dané chvíli bylo poskytnutí cyklostylu.

Klaška vyvíjel snahu založit skrze studenty z Anny další skupinu mimo Brno. Linhart se mu svěřil, že má kamaráda Pavla Bařtipána ve Velkém Meziříčí, kterého za tímto účelem kontaktoval.¹⁵ Linhartův dědeček vlastnil ve městě pivovar, jenž byl po únorovém převratu znárodněn.¹⁶ Pro Linharta to byl jeden z důvodů, proč se rozhodl aktivně vystoupit proti nastupujícímu režimu.

7 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Jiřím Linhartem, 28. 9. 1951, s. 7. Srov. *Internetová encyklopedie dějin Brna*, dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_ulice&load=2152&qc=&qd=&qt= [náhled 24. 6. 2021].

8 ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-80 BR, Úsekový protokol sepsaný se Zdeňkem Janíkem, 12. 9. 1951, s. 3.

9 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 15. 9. 1951, s. 6–7.

10 K. KAPLAN — J. VÁCHOVÁ (edd.), *Letáky 1949*, s. 41.

11 ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-80 BR, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 15. 9. 1951, s. 2. Srov. K. KAPLAN — J. VÁCHOVÁ (edd.), *Letáky 1949*, s. 41.

12 ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-80 BR, Úsekový protokol sepsaný se Zdeňkem Janíkem, 15. 9. 1951, s. 1; Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Bohumírem Stojarem, 17. 10. 1951, s. 1.

13 Jan ZÁBRANA, *Modré sešity 4*, Literární noviny 2, 1. 8. 1991, s. 12.

14 Skupina nesla jméno slavného románu od Karla Čapka. ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-758 BR, Úsekový protokol sepsaný se Zdeňkem Vališem, 6. 11. 1951, s. 3.

15 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Františkem Klaškou, 3. 10. 1951, s. 3.

16 V. VEBER, *Třetí odboj*, s. 19.

Ještě během září se pak sešel s Bařtipánem v Brně, kde mu předal balíček s letáky a základním vybavením. Jednalo se o šifry, lahvičky s neviditelným inkoustem a s vyvolávačem. Pavel měl podle instrukcí založit ve Velkém Meziříčí odbojovou buňku pod názvem Illa. Podařilo se mu sehnat pět lidí, kteří roznesli první várku letáků.¹⁷

Anna a R.U.R. se dohodly na společném vojenském výcviku, který měl vést Lubomír Bauer ze skupiny starších spolužáků.¹⁸ Ve smluvený den se sice studenti sešli v Obřanech na okraji Brna, ale samotný trénink neměl vysokou úroveň. Podle svědectví přítomných členů Anny cvičení nikdo nebral příliš vážně.¹⁹ Lubomír Bauer během této akce tvrdil, že v únoru roku 1950 dojde ke státnímu puči.²⁰ Nešlo o nic neobvyklého, v tehdejší době byla velmi rozšířená myšlenka, že brzy dojde ke střetu Spojených států amerických se Sovětským svazem, což povede ke změně poměrů v Československu.²¹ Pro mnoho lidí to byl důvod, proč se rozhodli zapojit do protikomunistické rezistence.

V následujících dnech předal Bauer čtyřem zakladatelům cyklostyl, který uschovali v bytě Linhartových rodičů a na němž vytiskli tři sta kusů letáku koncipovaného podle knih *Hovory s TGM* od Karla Čapka a *Demokracie dnes a zítra* od T. G. Masaryka.²² Část nákladu poslali přes Aloise Žáka, svého známého z vedlejší třídy, do Velkého Meziříčí a zbytek rozhodli po Masarykově čtvrti, Žlutém kopci a na Sirotcí ulici.²³

Přibližně za dva týdny od výcviku v Obřanech se konalo setkání obou celků na zimním stadionu za Lužánkami. Studenti z Anny se však rozhodli, že už s Bauerem nebudou spolupracovat. Strejcius se na schůzce dozvěděl, že tento záměr je vzájemný, protože organizace R.U.R. pozastavila svou činnost. Jeden z jejích členů, Zdeněk Ondráček, měl ovšem stále zájem o působení v odboji, a tak ho Jan Strejcius později znovu zapojil.²⁴

1950: ČASOPIS PLAMEN

Po Novém roce si starší spolužáci vzali zpátky svůj cyklostyl, ale i tak byl následující půl rok tím nejproduktivnějším obdobím skupiny. Její řady rozšířili noví spolupra-

17 ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-758 BR, Úsekový protokol sepsaný s Františkem Klauškou, 3. 10. 1951, s. 1. Srov. tamtéž, arch. č. V-80 BR, Úsekový protokol sepsaný s Pavlem Bařtipánem, 15. 12. 1951, s. 2.

18 Tamtéž, arch. č. V-758 BR, Osobní spis Lubomíra Bauera.

19 Tamtéž, arch. č. V-80 BR, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 15. 9. 1951, s. 4; tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Jiřím Linhartem, 28. 9. 1951, s. 5.

20 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 15. 9. 1951, s. 3; tamtéž, Úsekový protokol sepsaný se Zdeňkem Janíkem, 13. 9. 1951, s. 5.

21 Ondřej BRATINKA — Martin BOŠTÍK, *Zkouška odvahy: příběhy nezletilých politických vězňů padesátých let*, Praha 2008, s. 50.

22 ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-758 BR, Úsekový protokol sepsaný se Zdeňkem Vališem, 12. 11. 1951, s. 2; tamtéž, arch. č. V-80 BR, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 15. 9. 1951, s. 4.

23 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Jiřím Linhartem, 28. 9. 1951, s. 6.

24 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný se Zdeňkem Ondráčkem, 5. 11. 1951, s. 5–6.

covníci a začala produkce časopisu *Plamen*, což pozvedlo celkovou úroveň vydávaných materiálů.²⁵

Nejprve bylo potřeba znovu získat vybavení na rozmnožování tiskovin. Jeho sestavení si vzali na starost Linhart s Obrovským a poprvé ho mohli vyzkoušet v březnu 1950.²⁶ Jan Strejcius sestavil text nového letáku a po přepsání na cyklostylovou blánu ho tiskli u Linharta doma; jednalo se o čtyři sta kusů. Část z nich Jiří předal Žákovi, který je měl dopravit do Velkého Meziříčí.²⁷ Pavel Bařtipán dodané tiskoviny rozhodl společně se svými spolužáky.

Jiří Linhart ostatním navrhl pořídit si vysílací stanici pro kontakt se zahraničním odbojem. Všichni souhlasili, a tak Jiří oslovil svého přítele Otakara Abesku, aby přístroj sestrojil. Ten mu odpověděl, že na sestavení vysílačky bude potřebovat nákres.²⁸ Strejcius ho opravdu zakoupil, ale poté, co si Abeska plánek prostudoval, musel členům skupiny sdělit, že nebude možné vysílačku sestrojít, protože potřebný materiál není k dispozici.²⁹

V dubnu se Strejcius na chodbě Gymnázia dr. Zdeňka Nejedlého setkal s Graciánem Tejralem, který chodil do vedlejší třídy, a zeptal se ho, zda se nechce přidat ke skupině Anna. Gracián souhlasil a zapojil i své spolužáky Pavla Hálu, Jana Kirchnera a Jaroslava Olšara.³⁰ Ještě ten měsíc Strejcius připravil další letáky, které přinesl do školy v balíčcích; takto rozdělené je rozdíl mezi nové členy. Jednu várku obdržel Alois Žák, a i když byl několikrát členy Anny nabádán, aby nechal balíček zabalený, přesto si jej prohlédl. Otevřený ho chtěl odevzdat Bařtipánovi, ovšem u něj doma zastihl pouze jeho matku, která zásilku převzala. Poté, co zjistila, že se jedná o protikomunistické tiskoviny, donutila Bařtipána přerušit kontakt s Jiřím Linhartem a celou brněnskou skupinou.³¹

Činnost studentů tím byla sice omezena, ale brzy dostala nový impuls. Na přelomu dubna a května se Jan Strejcius setkal s Bedřichem Drašákem z rozpuštěné R.U.R. Jejich rozhovor se stočil k odbojovým aktivitám a Drašák navrhl psát místo jednoduchých letáků o jednom odstavci rozsáhlejší materiály s více texty od několika autorů. Tiskoviny měly mít hlavičku, v níž by byl uveden název periodika a skupiny.³² Strejcius seznámil s tímto záměrem své spolupracovníky, jimž se návrh zamlouval. Na Drašákův popud měl časopis nést název *Plamen* (Jiří Linhart navrhl jméno Anna podle své přítelkyně Anny Schwartzové) a autoři článků měli psát pod pseudonymy.³³ První číslo vyšlo v květnu v nákladu pěti set kusů, autory článků

25 K. KAPLAN — J. VÁCHOVÁ (edd.), *Letáky 1949*, s. 20–63. Srov. ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-80 BR, *Časopis Plamen*, květen 1950; tamtéž, *Časopis Plamen*, červen 1950.

26 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Jiřím Linhartem, 28. 9. 1951, s. 9.

27 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 15. 9. 1951, s. 7.

28 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 15. 9. 1951, s. 6.

29 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Jiřím Linhartem, 28. 9. 1951, s. 8–9.

30 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Graciánem Tejralem, 19. 9. 1951, s. 4.

31 Tamtéž, Pokračování úsekového protokolu sepsaného s Pavlem Bařtipánem, 17. 12. 1951, s. 2; tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Graciánem Tejralem, 17. 10. 1951, s. 1.

32 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 15. 9. 1951, s. 8.

33 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Jiřím Linhartem, 28. 9. 1951, s. 10.

byli Jan Strejcius a Bedřich Drašák, kteří kvůli příspěvku oslovili i výše zmíněného Zdeňka Ondráčka.³⁴

Jan Strejcius napsal o blížícím se výročí narození Edvarda Beneše a připomněl prezidentův citát z roku 1938. „Koruna stromu naší vlasti je osekaná, ale kořeny národa tkví pevně v zemi. Sestupme ke kořenům, soustředme všechnu svou starou rodovou sílu do nich, jako jsme to ve svých dějinách učinili už tolikrát, a koruna opět po čase vyrazí nových ratolestí.“³⁵ Mladý student svůj článek zakončil výzvou, aby se českoslovenští občané nadále řídili těmito slovy.³⁶ Cílem Strejciuse bylo aktivizovat občany Československa k převratu, o kterém často hovořil a který měl podle jeho názoru přijít brzy.³⁷

Bedřich Drašák psal o číhoštském zázraku a o tom, jakým způsobem o něm nepravdivě informovala komunistická média. Zdeněk Ondráček ve svém článku poukázal na logické rozpory ve výpovědích osob, které byly součástí leteckého útěku do Erdingu a vrátily se domů.³⁸ Oba články narušovaly informační monopol, jenž se KSČ snažila v Československu udržet.³⁹ Květnové číslo bylo zakončené dvěma básněmi.⁴⁰ Distribuce tiskovin se účastnili téměř všichni dosud zapojení členové — jednalo se o jedenáct osob, které časopis rozhodily v okolí svého bydliště.⁴¹

V červnu vyšlo druhé vydání časopisu *Plamen* v počtu pěti set výtisků. Kromě vedoucího skupiny do něj přispěli Gracián Tejral a Pavel Hála. Červnové číslo otevíral text od Jana Strejciuse, jenž burcoval občany k boji za svobodu v Československu a připomínal historické postavy, které se o ni zasadily. Jan dále napsal o politických plánech komunistů a obvinil je z toho, že jejich cílem není fungující socialismus, ale cynické chopení se moci. Hálův článek poukazoval na vazby vlády s Moskvou a odkrýval její lživé sliby, že v zemi nevzniknou zemědělská družstva, stejně jako v Sovětském svazu.⁴² Odpor ke kolektivizaci venkova byl jednou z příčin, proč se Pavel Hála rozhodl zapojit do činnosti Anny. Jeho rodiče vlastnili hospodářství, tudíž nechtěl, aby v družstvu přišli o své soukromé vlastnictví, kromě toho odmítal odnímání majetku klášterům.⁴³ Tejral napsal krátký příspěvek o postavení církve v tehdejší Československu. Gracián byl věřící, a proto aktivně vystoupil proti režimu, který náboženské organizace silně perzekvoval.⁴⁴ Druhé číslo *Plamenu* bylo distribuováno podobně jako to první.

34 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 15. 9. 1951, s. 8.

35 Tamtéž, Časopis *Plamen*, květen 1950.

36 Tamtéž.

37 ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-80 BR, Úsekový protokol sepsaný s Ivanem Svůrou, 18. 10. 1951, s. 2.

38 Jiří MIKULKA, *Akce „Letci“*. *Nezdařený pokus o odchod do exilu bývalých čs. příslušníků RAF Gejzy Holody, Vladimíra Nedělký, Karla Šedy, Karla Schoře a Jaroslava Šišpery v prosinci 1950*, Sborník Archivu bezpečnostních složek 5, 2007, s. 117–136.

39 K. KAPLAN — D. TOMÁŠEK, *O cenzuře*, s. 13–14.

40 ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-80 BR, Časopis *Plamen*, květen 1950.

41 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 15. 9. 1951, s. 8.

42 V. VEBER, *Osudové únorové dny*, s. 126–128. Srov. ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-80 BR, Časopis *Plamen*, červen 1950.

43 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Pavlem Hálou, 26. 9. 1951, s. 1.

44 Martin BOŠTÍK, *Monstrproces „Strážský a spol.“ Historická studie o síle a slabosti poválečného člověka*, Litomyšl 2004, s. 9–10.

Předtím, než skončil školní rok 1950 a všichni odjeli na prázdniny, vydali se Strejcius, Linhart a Obrovský do Žebětína, kde měla rodina posledního z jmenovaných domek, a na jeho půdu uschovali vlastnoručně vyrobený cyklostyl a vytištěné letáky.⁴⁵ Během šesti měsíců Anna vyprodukovala čtyři druhy tiskovin o celkovém počtu více jak patnáct set kusů. Avšak po prázdninách skupina z finančních důvodů svou aktivitu přerušila.

1951: OBNOVENÍ ČINNOSTI

Studenti z Anny se po dobu své pasivity stále potkávali ve škole a vyptávali se Jana Strejciuse na další působení. Po několikaměsíční pauze nakonec Strejcius v květnu roku 1951 sestavil leták za pomoci knížky *S druhého břehu* (sic) od J. L. Hromádky a O. Odložilka, jež se věnovala československému exilu v Americe za druhé světové války. Text napsal Vilém Míchal na psacím stroji zapůjčeném od Linharta. Vyrobili čtyři sta kopií, které roznesla čtveřice zakladatelů společně s Vilémem Míchalem a Pavlem Hálou. Při obnovení činnosti se k Anně přidali Bohumír Stojar s Ivanem Svůrou.⁴⁶ Výpověď prvního z jmenovaných nabízí zajímavý vhled do motivace k vystoupení proti komunistické vládě. Uvedl totiž, že kromě negativního postoje k novému režimu se zapojil i proto, že nechtěl být vyřazen ze Strejciusova kolektivu.⁴⁷ Je zajímavé, jak se do dějin promítají běžné lidské pohnutky.

Koncem školního roku Strejcius získal poslední dva členy Anny. Jedním z nich byl Josef Mazůrek, který během léta navrhl, že sežene zbraně. Strejcius sice váhal, ale nakonec na tuto nabídku přistoupil.⁴⁸ Josef měl v plánu je získat přes svého přítele Richarda Vaňka, u kterého viděl pistoli jeho otce, armádního důstojníka. Vaňek sice slíbil, že zbraně sežene, ale při vyšetřování tvrdil, že neměl v plánu tento slib dodržet.⁴⁹ Mazůrek ho alespoň zapojil do distribuce protikomunistických tiskovin.⁵⁰

V září skupina sestavila poslední text, jehož autory byli Jan Strejcius a Vilém Míchal, ale vytiskla ho v Žebětíně u Obrovského. Do té doby Anna vyprodukovala přibližně tři tisíce kusů tiskovin.⁵¹ Při distribuci si studenti do dvojic rozdělili úseky města. Z výpovědi Jana Strejciuse: „S Obrovským jsem se dohodl, jelikož bydlíme všichni poblíže sebe, že si rozdělíme čtvrti Brna, kam kdo bude letáky roznášeti. Obrovský a já jsme měli za úkol roznášet letáky v Masarykově čtvrti, Pisárkách a v Nov. Lískovci, Svůra a Hála měli Žabovřesky a Kr. Pole, Janík a Stojar měli Kr. Pole,

45 ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-80 BR, Úsekový protokol sepsaný s Milanem Obrovským, 17. 9. 1951, s. 4.

46 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Bohumírem Stojarem, 17. 10. 1951, s. 1; tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Ivanem Svůrou, 18. 10. 1951.

47 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Bohumírem Stojarem, 17. 10. 1951, s. 2.

48 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 17. 9. 1951, s. 3.

49 Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Richardem Vaňkem, 14. 12. 1951, s. 1.

50 Tamtéž.

51 Tamtéž, Jménem republiky, 19. 3. 1952, s. 2.

Zimní stadion, Nám. Rudé Armády a ul. Veveří, Mazůrek a jeho známý měl Štefánikovu čtvrť a Linhart měl úsek kolem Čápkové ul.“⁵² Jednalo se o koncepci, která umožňovala pokrýt část Brna a většinu okrajových čtvrtí. Pod vlivem následujících zatčení se však tento systém v praxi dlouho neudržel.

ZATČENÍ

V úterý 11. září 1951 Strejcius a Obrovský roznášeli letáky v Novém Lískovci a poté se rozhodli pokračovat v sousedním Starém Lískovci. Na silnici na Jihlavu je však oslovil neznámý muž. Na otázku odkud jsou odpověděli, že z Brna. Načež neznámý vykřikl: „To jsou oni!“ Oba studenti byli na místě zadrženi. Milan Obrovský se pokusil utéct, přeskočil příkop a utíkal směrem do polí. Příslušníci Sboru národní bezpečnosti (SNB) po něm stříleli, ale chytit ho nedokázali.⁵³ Zato Jan Strejcius se musel podrobit osobní prohlídce a poté byl převezen na stanici SNB na hlavním nádraží, kde si ho převzala StB.⁵⁴

Nabízí se otázka, jak příslušníci SNB oba mladíky odhalili. Odpověď může poskytnout článek *Vězeň: Věřili jsme, že režim brzy padne* z časopisu *Znojemský týden*, který vznikl u příležitosti udělení pamětní medaile třetího odboje Graciánu Tejralovi. Bývalý člen skupiny Anna vzpomíná, že byli udáni ženou ze Starého Lískovce.⁵⁵

Obrovský se po svém úniku z Nového Lískovce vydal varovat Zdeňka Janíka a poté i Bohumíra Stojara. On sám se rozhodl odejít na Slovensko ke své babičce. Druhý den ráno si sbalil na cestu, ale těsně před jeho odchodem dorazili do bytu příslušníci SNB. Milan Obrovský se vydával za svého bratra Jaroslava, ale i tak byl zadržen a po cestě na služebnu přiznal své pravé jméno.⁵⁶ Mezitím šel Janík varovat Linharta, se kterým se posléze rozhodli schovat zbylé letáky u Linhartova přítele Hynka Olmy. Dohodli se s ním, že je uloží do sklepa. Za tímto činem se skrývá starší historie jejich rodin. Během druhé světové války Olmovi bratři pracovali v ilegalitě, zatímco jeho matka byla zatčena, a tak Linhartovi rodiče ukrývali materiály, které by je usvědčily z protinacistických aktivit. Hynek se tedy cítil Jiřímu zavázán a souhlasil, že u sebe tiskoviny uschová. Posléze se Olma a Janík vydali k Obrovským, aby zjistili, jak se situace vyvinula. Ovšem přišli v moment, kdy na místo dorazila SNB, a oba byli zatčeni.⁵⁷

Zatímco výše zmínění členové skupiny Anna byli vyslýcháni na stanici StB, tak ostatní chodili do školy, aniž by se pokusili o útěk. Následovalo zatčení Jiřího Lin-

⁵² Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 17. 9. 1951, s. 3.

⁵³ Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Bohumírem Stojarem, 18. 10. 1951, s. 2.

⁵⁴ Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Janem Strejciusem, 17. 9. 1951, s. 4.

⁵⁵ Autor písčící pod šifrou „jm“, *Vězeň: Věřili jsme, že režim brzy padne*, *Znojemský týden*, 18. 11. 2012, č. 47, s. 4.

⁵⁶ ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V-80 BR, Úsekový protokol sepsaný s Milanem Obrovským, 12. 9. 1951, s. 3.

⁵⁷ Tamtéž, Úsekový protokol sepsaný se Zdeňkem Janíkem, 14. 9. 1951, s. 3; tamtéž, Úsekový protokol sepsaný s Hynkem Olmou, 12. 9. 1951, s. 2.

harta, Pavla Hály a Josefa Mazůrka ve středu 26. září.⁵⁸ Gracián Tejral na dané období vzpomínal takto: „Všechno skončilo ve středu 17. října 1951, když jsme se z tělocviku na hřišti vraceli do školy. Do šatny vstoupili estébáci v kožených kabátech s klobouky na hlavách, s pistolemi a začali nás vyvolávat. Pak nás naložili do auta a odvezli na Státní bezpečnost na Příční ulici, kde nás vyslyšali.“⁵⁹ Společně s Tejralem StB zatkla Jana Kirchnera, Viléma Míchala, Bohumíra Stojara, Ivana Svůru a Aloise Žáka. V listopadu a prosinci následovalo zatčení zbylých žáků.⁶⁰

Během výslechů museli studenti čelit psychickému nátlaku, který na ně vyvíjeli vyšetřující příslušníci.⁶¹ Po dokončení výslechů byli přesunuti do věznice ve Znojmě, kde mezi sebou komunikovali pomocí záchodových trubek.⁶² Ve středu 16. ledna 1952 byli Jan Strejcius, Pavel Hála, Hynek Olma a Richard Vaněk přesunuti do věznice pro mladistvé v Tišnově, kde zůstali až do soudního přelíčení.⁶³

„JAN STREJCIUS A SPOL.“

Soudní přelíčení se členy skupiny Anna se konalo ve dnech 17. až 19. března 1952, ale její členové byli do Brna převezeni už den předem.⁶⁴ „V Brně na státním soudu jsem ani nepoznal mladé lidi stojící na nádvoří, přestože to byli mí spolužáci — členové odbojové skupiny Anna. Tak byli zesláblí a zubožení,“ vzpomínal G. Tejral, jak se na jeho přátelích podepsal pobyt ve vazbě.⁶⁵

Podle obžaloby všichni studenti spáchali trestný čin velezrady, ale senát Státního soudu tuto klasifikaci pro část z nich zmírnil.⁶⁶ Soudci odsoudili za trestný čin velezrady (podle § 78 odst. 1 tr. zák. č. 86/1950 Sb.) Jana Strejciuse k restu odnětí svobody v době trvání čtyři a půl roku, Zdeňka Janíka k odnětí svobody o délce pěti let, Jiří Linhart byl odsouzen na čtyři roky a stejný trest dostal i Milan Obrovský.⁶⁷ Za trestný čin velezrady byli odsouzeni i Pavel Bařtipán, Gracián Tejral, Zdeněk Ondráček, Josef Mazůrek, Pavel Hála a Richard Vaněk. Státní soud kvůli založení odbojové buňky ve

58 NA Praha, f. Správa Sboru nápravné výchovy (dále SSNV), vězeňský spis Jana Strejciuse, obálka, nedat.; tamtéž, Vězeňský spis Pavla Hály, obálka, nedat.; Vězeňský spis Josefa Mazůrka, obálka, nedat.

59 Autor píšící pod šifrou „jm“, *Vězeň: Věřili jsme*.

60 NA Praha, f. SSNV, vězeňský spis Pavla Bařtipána, obálka, nedat.; tamtéž, vězeňský spis Jana Kirchnera, obálka, nedat.; tamtéž, vězeňský spis Zdeňka Ondráčka, obálka, nedat.; tamtéž, vězeňský spis Richarda Vaňka, obálka, nedat. Osobní spisy trestanců.

61 Autor píšící pod šifrou „jm“, *Vězeň: Věřili jsme*.

62 Tamtéž.

63 NA Praha, f. SSNV, vězeňský spis Pavla Hály, Příkaz k eskortě, 16. 1. 1952; tamtéž, vězeňský spis Hynka Olmy, Příkaz k eskortě, 16. 1. 1952; tamtéž, vězeňský spis Jana Strejciuse, Příkaz k eskortě, 16. 1. 1952; tamtéž, vězeňský spis Richarda Vaňka, příkaz k eskortě, 16. 1. 1952.

64 MZA, f. Státní soud Brno, sp. zn. 1 Ts II 31, Příkaz k eskortě všech obviněných, 12. 3. 1952.

65 Autor píšící pod šifrou „jm“, *Vězeň: Věřili jsme*.

66 MZA, f. Státní soud Brno, sp. zn. 1 Ts II 31, Žaloba, 18. 2. 1952, s. 3; tamtéž, Rozsudek Státního soudu v Brně, 19. 3. 1952, s. 12–15.

67 Tamtéž, s. 12–15.

Velkém Meziříčí udělil Pavlu Bařtipánovi trest odnětí svobody v době trvání čtyři a půl roku. Gracián Tejral dostal trest odnětí svobody o délce tři a půl roku, Zdeněk Ondráček a Josef Mazůrek byli odsouzeni k tříletému trestu odnětí svobody, Pavel Hála k dvouapůlletému, zatímco Richard Vaněk byl odsouzen na rok a půl.⁶⁸

Ostatní členové Anny podle rozhodnutí Státního soudu v Brně spáchali pouze trestný čin sdružování proti republice (podle § 80 odst. 1 tr. zák. č. 86/1950 Sb.). Jan Kirchner, který přispěl článkem do časopisu *Plamen*, dostal trest odnětí svobody v délce dvou let. Jaroslav Olšar a Hynek Olma byli oba odsouzeni na rok a půl, Vilém Míchal stejně jako Bohumír Stojar dostali za svou činnost trest odnětí svobody v délce jednoho roku. Nejnižší tresty udělil Státní soud Ivanu Svůrovi, a sice trest odnětí svobody v délce osmi měsíců, a Aloisi Žákovi, který si od soudu odnesl trest odnětí svobody v délce půl roku.⁶⁹ Všem členům skupiny, s výjimkou mladistvých, soud na tři roky odebral občanská práva.⁷⁰

Vzhledem k nízkému věku odsouzených soud udělil nízké sazby a mladistvým, jimiž byli Jan Strejcius, Jiří Linhart, Pavel Hála, Zdeněk Ondráček a Richard Vaněk, navíc snížil trest o půl roku.⁷¹ Zvláštní polehčující okolností byl pro Ivana Svůru a Aloise Žáka jejich tzv. dělnický původ, díky němuž dostali nižší tresty.⁷²

Soudní proces však v mnoha ohledech nenaplňoval náležité standardy, tak jako řada dalších z této doby.⁷³ Jeden z problémů popisuje svědectví Graciána Tejrala. „Obhájci ex offio nás neobhajovali, ale přitěžovali nám a často špinili naše rodiče, že nás špatně vychovali.“⁷⁴ Jednalo se v tehdejší soudnictví o běžnou praxi, která je zmíněna i v odborné literatuře.⁷⁵

Poslední trest přišel ze strany profesorského sboru Gymnázia dr. Zdeňka Nejedlého. Poté, co jeho vedení obdrželo rozsudek soudu, učitelé 25. dubna 1952 projednali vyloučení mladíků ze studia na všech školách třetího stupně v Československu. Po krátké diskusi byl návrh jednomyslně přijat.⁷⁶

VĚZNĚNÍ A DALŠÍ OSUDY ČLENŮ SKUPINY ANNA

Při soudním procesu se všichni odsouzení studenti viděli na dlouhou dobu naposledy, protože vzhledem ke svému provinění a věku vykonávali tresty v Samostat-

68 Tamtéž, s. 3.

69 Tamtéž.

70 Tamtéž, s. 20.

71 Tamtéž, s. 18.

72 Tamtéž, s. 19.

73 Ivana BLÁHOVÁ — Lukáš BLAŽEK — Martin BOŠTÍK — Tereza STARÁ, *Jménem republiky! Osm případů zvléle komunistické justice*, Praha 2015, s. 275–280.

74 Autor písíci pod šifrou „jm“, *Vězeň: Věřili jsme*.

75 Jaroslav VOREL — Alena ŠIMÁNKOVÁ (ed.), *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech I*, Praha 2003, s. 186.

76 Archiv města Brna, f. Gymnázium Zdeňka Nejedlého, Brno, arch. č. 89, Zápis z porady profesorského sboru, 25. 4. 1952, s. 1.

ném ústavu nápravných zařízení Zámrsk (SÚNZ Zámrsk) nebo ve Vězeňském ústavu Ostrov u Karlových Varů.

První z jmenovaných zařízení bylo umístěno v Pardubickém kraji a svým chovancům poskytovalo možnost vyučit se v určitém řemesle, návštěvy příbuzných, ale i krátké dovolené, například v době vánočních svátků. V SÚNZ Zámrsk byli umístěni Jan Strejcius, Pavel Hála a Richard Vaněk.

Jan Strejcius jako vůdce Anny dostal od soudu jeden z nejvyšších trestů, k jehož výkonu nastoupil 19. dubna 1952.⁷⁷ Nedlouho po svém příchodu se začal učit truhlářem, svou odbojnou povahu si však zachoval i během pobytu za mřížemi. Kvůli „soustavnému narušování ideologické výchovy mládeže“ velitel ústavu v Zámrsku požadoval jeho přesunutí do Uzavřeného ústavu nápravných zařízení Valdice.⁷⁸ Avšak než k tomu došlo, dostal Strejcius 20. října 1953 milost prezidenta republiky Antonína Zápotockého a 7. listopadu se vrátil na svobodu.⁷⁹

Vězeňský ústav Ostrov u Karlových Varů představoval tvrdší variantu trestu, protože součástí pobytu v zařízení byla i práce v dole, kde bylo úkolem vězňených naplnit určité normy, podle kterých dostávali přiděly jídla.⁸⁰ V tomto ústavu svůj trest 19. dubna 1952 nastoupili Pavel Bařtipán, Jan Kirchner, Jiří Linhart, Josef Mazůrek, Gracián Tejral a Zdeněk Ondráček.⁸¹

Oficiální dokumenty o pracovních podmínkách v jáchymovských dolech mlčí, nicméně zůstaly zaznamenány ve vzpomínkách Graciána Tejrala. Původně pracoval na dole Eliáš v Jáchymově a poté fáral na dole Barbora v Horním Slavkově. Jeho první práce byla tahat důlní vozíky s hlušinou a udržovat šachty. Vzhledem k nízké pracovní výkonnosti dostával pouze bezmasou stravu. Měl ovšem štěstí na mistra, civilního zaměstnance dolu, který ho převedl na strojvedoucího lokomotivy. „Řekl mi tenkrát, co naložíš a odvezeš, já ti to podepíšu. A tak začala pracovat i tužka. Ten člověk mi hodně pomohl. Začal jsem ‚plnit‘ normu a dostávat i maso.“⁸² Ve svém článku pamětník vzpomínal i na ostnaté dráty, samopaly a sadistické dozorce. Mezi nimi obzvláště vynikal jeden, kterému vězni přezdívali „jáchymovský bůh“. „S bitím přestal, až když viděl, že dotyčný pláče. To byl jeho způsob ponižování.“⁸³

Po propuštění z vězeňských zařízení však potíže bývalých studentů Gymnázia dr. Zdeňka Nejedlého neskončily. Mnohdy měli problém dostudovat a špatný kádrový posudek je provázel i při hledání nového zaměstnání. Ovšem vyskytly se i výjimky, jako bylo zaměstnání Jana Strejciuse v Brněnských energetických rozvodných závodech,

77 NA Praha, f. SSNV, vězeňský spis Jana Strejciuse, Příkaz, aby trest byl vykonán, 22. 4. 1952.

78 Tamtéž, Potvrzení, nedat.; tamtéž, Přemístění Jana Strejciuse do UÚNZ Valdice, 6. 4. 1953.

79 Tamtéž, Jan Strejcius — udělení milosti, 29. 10. 1953; tamtéž, obálka, nedat.

80 Autor píšící pod šifrou „jm“, *Vězeň: Věřili jsme*.

81 NA Praha, f. SSNV, vězeňský spis Pavla Bařtipána, Osobní spis, nedat., s. 2; tamtéž, vězeňský spis Jana Kirchnera, Osobní spis, nedat., s. 2; tamtéž, vězeňský spis Jiřího Linharta, Osobní spis, nedat., s. 2; tamtéž, vězeňská spis Josefa Mazůrka, Osobní spis, nedat., s. 2; tamtéž, vězeňský spis Zdeňka Ondráčka, Osobní spis, nedat., s. 2.

82 Autor píšící pod šifrou „jm“, *Vězeň: Věřili jsme*.

83 Tamtéž.

kde si ho velmi pochvalovali.⁸⁴ Ke změně názorů na KSČ u něj však nedošlo; v šedesátých letech, kdy pracoval jako učitel na Střední průmyslové škole elektrotechnické Brno, Strejcius podepsal několik petic na podporu reformního snažení. V sedmdesátých letech se o něj kvůli tomu zajímala StB jako o potenciálního spolupracovníka. Poté, co příslušníci tajné policie prověřili jeho minulost a udělali s ním pohovor, byl označen jako nevhodný pro další spolupráci a jeho spis byl uložen do archivu.⁸⁵

Případ Jana Strejciuse a jeho spolupracovníků se dostal před soud ještě jednou, a to v devadesátých letech. Krajský soud v Brně svým usnesením z 14. listopadu 1990 zastavil stíhání proti členům skupiny Anna a rehabilitoval je i na základě zákona č. 119/1990 § 2 odst. 2.⁸⁶ Ke dni 3. února 2020 bylo uděleno potvrzení o účasti na třetím odboji Janu Strejciusovi, Zdeňku Janíkovi, Pavlu Hálovi, Vilému Míchalovi, Bohumíru Stojarovi a Graciánu Tejralovi podle zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu.⁸⁷

SROVNÁNÍ S DALŠÍMI SKUPINAMI

Součástí třetího odboje byla řada studentských organizací, jejichž působení je možné s Annou srovnat. Jedná se především o pražský oddíl Blesk, okruh žáků okolo středoškolského učitele Josefa Hajného z Měcholup v severních Čechách a brněnskou odbojovou skupinu Jana Masaryka. U těchto vybraných celků budeme sledovat objem a obsah jimi šířených letáků, dobu jejich působení a jaké tresty jim komunistické soudy udělily. Všimnout si můžeme i konkrétnější problematiky, například jestli určení odbojáři používali střelné zbraně a zda se po odpykání trestu stali konfidenty bezpečnostních složek komunistického Československa.

Kromě výše uvedených případů lze zmínit skautskou organizaci SODAN nebo Budislavské Jánošíky.⁸⁸ Studenti se protikomunistické rezistence často účastnili pod vedením starších osob. Jednalo se například o Karla Pecku a okruh jeho spolupracovníků, kteří v krátkém čase vydali dvě čísla časopisu *Za Pravdu*.⁸⁹ Připomeňme i vykonstruovaný monstrproces „Střítecký a spol.“, během něhož bylo odsouzeno více než dvacet žáků litoměřických škol, nebo známý případ skautské vedoucí Dagmar Skálové, jež byla součástí skupiny Čančím-Moravec, a tzv. Šumavskou borůvkovou brigádu, během níž několik desítek skautů působilo v pohraničí jako převaděči.⁹⁰

⁸⁴ NA Praha, f. SSVN, vězeňský spis Jana Strejciuse, Posudek na s. Jana Strejciuse, 6. 4. 1954.

⁸⁵ ABS, f. Svazky kontra rozvědného rozpracování, arch. č. KR-356626 BN, Návrh, 2. 12. 1976.

⁸⁶ MZA, f. Státní soud Brno, sp. zn. 1 TS II 31/52, Usnesení Krajského soudu v Brně v zasedání o rehabilitaci Jana Strejciuse, 14. 11. 1990.

⁸⁷ Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. V plném znění dostupný online: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu> [náhled 24. 6. 2021].

⁸⁸ O. BRATINKA — M. BOŠTÍK, *Zkouška*, s. 31–47.

⁸⁹ Petr BLAŽEK, „Podkopávej ze všech sil dnešní režim!“ *Ilegální tiskoviny odbojové skupiny Za pravdu (1949)*, Paměť a dějiny 1, 2007, č. 1, s. 134–161.

⁹⁰ M. BOŠTÍK, *Monstrproces*; Dagmar ŠIMKOVÁ, *Byly jsme tam taky*, Praha 2007; V. VEBER, *Třetí odboj*, s. 257.

Oddíl Blesk byl založen v listopadu 1948 mladíky ve věku okolo patnácti let, studujícími v Praze na karlínské obchodní akademii. Zakladatel Ivo Mikuláščík a dalších devět členů si vytyčilo řadu cílů, jako byla příprava ozbrojeného převratu, navázání kontaktu se západními tajnými službami nebo opatření si zbraní. V praxi ovšem pouze rozšiřovali protikomunistické tiskoviny a pokusili se rozbít několik informačních skříněk KSČ. Mikuláščík koncipoval letáky podle poslechu zahraničního rozhlasu, a jelikož neměl k dispozici cyklostyl, tak je pracně opisoval na psacím stroji; tímto způsobem zhotovil sto padesát kopií. Během pěti měsíců připravil čtyři druhy tiskovin, které se dotýkaly témat jako smrt Jana Masaryka nebo založení Rady svobodného Československa. Na rozdíl od ostatních studentských skupin oddíl Blesk přikročil k fyzickým útokům proti stoupencům nového režimu. Studenti napadli Stanislava Fatrleho, mládežnického funkcionáře KSČ, jenž vystupoval proti skautské organizaci a dalším nekomunistickým spolkům pro mladé. Jeden z nich ho vylákal na schůzku na Letnou, kde ho ostatní přepadli s obušky v ruce. Fatrle se ubránil pomocí své ruční střelné zbraně. Ivo Mikuláščík disponoval pistolí ráže 7,65 mm, ovšem neměl k ní náboje, a tak ji nemohl použít. Přepadení na Letné pravděpodobně vedlo k dopadení členů oddílu Blesk, již byli zatčeni během března 1949 a v průběhu vyšetřování byli vystaveni tvrdému bití. Státní soud v Praze vynesl tresty od jednoho do čtyř roků vězení za trestný čin sdružování proti republice (podle § 2 zák. č. 48/1931 Sb. a § 3 zák. č. 48/1931 Sb.), který byl zmírněn z původně mnohem závažnějšího obvinění z velezrady (podle § 1 zák. č. 231/1948 Sb. a podle § 3 zák. č. 48/1931 Sb.). Vzhledem ke svému nízkému věku si většina žáků odpykala svůj trest v Ústavu pro mladistvé v Zámrsku, ale plnoletý Petr Glob-Müller prošel několika zařízeními a pracovními tábory, než se roku 1953 dostal na svobodu.⁹¹

Další osudy Iva Mikuláščíka se mohou zdát zarážející. V padesátých letech splnil vojenskou službu a rozhodl se stát poddůstojníkem z povolání. Ovšem v roce 1957 byl osloven příslušníky vojenské kontrarozvědky, kteří mu nabídli spolupráci, a tak se bývalý vůdce odbojového oddílu Blesk stal jejich informátorem a posléze agentem. Mikuláščík později pracoval jako novinář a psal reportáže ze svých cest po státech západní Evropy, Afriky a Blízkého východu. Po celou dobu až do své smrti v roce 1977 pracoval pro tajné služby komunistického Československa.⁹²

Případ skupiny Viktor se odehrál v severních Čechách v okolí obce Měcholupy. Místní učitel Josef Hajný se společně s pěti svými přáteli, kteří se pohybovali na hranici dospělosti, rozhodl v prosinci 1948 přikročit k aktivnímu vystoupení proti stávajícímu režimu. Jejich plány odpovídaly mladickým představám. Počítali s vytvořením skladů zbraní, munice a granátů, měli v úmyslu navázat kontakt se zahraničím nebo přepadnout poštu v Trnovanech u Žatce. Nutno podotknout, že omezený počet zbraní se skupině Viktor opravdu podařilo sehnat. Hajný měl k dispozici pistolí ČZ ráže 7,65 mm, pistolí Mars ráže 6,35 mm a samopal, který získal od sovětského vojáka. Ovšem podobně jako v předchozím případě, mladíci ze svých záměrů realizovali pouze distribuci tiskovin s cílem zastrašit místní funkcionáře KSČ. V prosinci vydali několik

91 Petr MALLOTA, *Ilegální oddíl Blesk. Protirežimní činnost studentů karlínské obchodní akademie na přelomu let 1948 a 1949*, Paměť a dějiny 11, 2017, č. 2, s. 103–116.

92 Tamtéž, s. 116.

výhružných letáků a v únoru následoval krátký tisk vyzývající k zakládání odbojových organizací a uskladňování zbraní.⁹³

Hajný dokázal navázat kontakt s několika žáky žateckého gymnázia, které v jejich odbojové činnosti částečně vedl. Sedmnáctiletý Vlastimil Amler se v lednu setkal s učitelem ve vlaku, kde diskutovali o svých postojích ke komunistům a dohodli se na další schůzce v Žatci v hotelu Zlatý lev. Pod vlivem tohoto setkání Vlastimil oslovil čtyři své kamarády a spolu založili odbojovou skupinu Evžen. Jejich hlavní aktivitou byla produkce letáků s krátkými hesly jako: „Hodina odplaty se blíží! Smrt komunistům“ nebo „Zachraňte se před rudým terorem“. Cílem těchto tiskovin bylo zastrašit funkcionáře KSČ, v čemž můžeme vidět Hajného vliv. Studenti zhotovili těchto tiskovin okolo dvou set kusů. Koncem února dostali varování před zatčením od svých starších kolegů, ale Vlastimil Amler a ostatní se rozhodli ještě ten večer připravit dalších dvě stě letáků. Bohužel hned druhý den po tisku je StB vzala do vazby.⁹⁴

Na malé obci Měcholupy byla skupina Viktor brzy kompromitována, a tak se její členové koncem února 1949 pokusili odejít za hranice a nabádali k tomu i žatecké studenty. Ovšem příslušníci SNB je zatklí dřív, než tak stačili učinit. Vzhledem k předchozí bezúhonnosti a kladným hodnocením z jejich okolí byl čin klasifikován jako sduřování proti republice (podle § 2 zák. č. 48/1931 Sb.). Výjimkou byl devítiletý trest pro Josefa Hajného, kterému se podařilo z místa zatčení uprchnout, načež se pokusil odejít ze země. On sám i jeho spolupracovníci byli umístěni do zařízení v Ostrově nad Ohří, kde pracovali v jáchymovských uranových dolech. Členové skupiny Evžen byli vzhledem ke svému mladému věku a krátké době působení odsouzeni k odnětí svobody v délce šest až deset měsíců.⁹⁵

Státní bezpečnost v sedmdesátých letech projevila zájem o spolupráci s Josefem Hajným kvůli jeho zapojení do obrodného procesu před rokem 1968. Za tímto účelem byl sledován a v roce 1973 se stal agentem StB. Jím posbírané informace byly hodnoceny kladně, ale Hajný se v roce 1976 oženil a na jeho žádost byla spolupráce s tajnou policií ukončena.⁹⁶

Skautská odbojová skupina Jana Masaryka působila v Brně na přelomu let 1948 a 1949. Jiří Lang a Emil Čermák se společně s dalšími dvěma činovníky rozhodli k jejímu založení poté, co se v březnu 1948 dozvěděli o smrti oblíbeného ministra. Jejich práce spočívala především v šíření letáků, ale plánovali získat zbraně a vysílačku pro kontakt se zahraničím. Lang připravil na psacím stroji leták *Pravda vítězí* a Emil Čermák koncipoval tiskovinu *Brňané*.

Během léta se mladým skautům podařilo navázat kontakt s odbojáři z řad bývalé České strany národně socialistické. Ovšem bez klíčového cyklostylu byly možnosti obou celků omezené. V prosinci skaut Jiří Mikolowitsh a národní socialista Oldřich Čapek se zbraní v ruce uloupili tento přístroj v kanceláři mládežnické organizace

93 Adam ZÍTEK, „Hodina odplaty se blíží...“ Příklady osudů mladistvých odpůrců komunismu na Žatecku, Sborník Archivu bezpečnostních složek 13, 2015, s. 65–107, zde s. 68–74.

94 Tamtéž, s. 95–101.

95 Tamtéž, s. 79–84.

96 Tamtéž, s. 89–91.

Úsvit a posléze ho ukryli v nepoužívaném septiku na zahradě Langových. Během ledna 1949 studenti plánovali přepadení skladu zbraní, z čehož ovšem sešlo, protože vojenský materiál byl přesunut. Cílem další akce se zanedlouho poté měla stát policejní stanice v Masarykově čtvrti. Ovšem mladíkům se nepodařilo proniknout do budovy, takže odešli s nepořízenou. Po cestě domů své emoce obrátili proti informačním tabulím KSČ, které rozbíjeli kameny.

Zanedlouho po těchto událostech byla skupina Jana Masaryka zatčena. Její činnost byla od října 1948 sledována konfidentem StB jménem Václav Jelen, jenž chodil do zaměstnání společně s otcem jednoho z chlapců. V soudním procesu s oběma celky bylo obžalováno dvacet pět osob, z toho čtyři skautští vedoucí byli souzeni jako mladiství. Emil Císař a Jiří Lang byli potrestáni dvěma a půl roky odnětí svobody za trestný čin velezrady (podle § 1 zák. č. 231/1948 Sb. a podle § 3 zák. č. 48/1931 Sb.) a byli umístěni do Ústavu pro mladistvé v Zámrsku.⁹⁷

Nyní máme dost poznatků, abychom je mohli srovnat s případem skupiny Anna. Podívejme se v první řadě na dobu působení jednotlivých skupin. Tři výše zmíněné skupiny působily tři až čtyři měsíce, brněnští skauti fungovali deset měsíců. Jan Strejcius a jeho přátelé však ostatní odbojáře převyšují dobou svého působení, která i přesto, že zohledníme období pasivity, odpovídá přibližně dvěma rokům. I ve výrobě letáků můžeme sledovat výrazný rozdíl. Anna zhotovila okolo tří tisíců kusů tiskovin, zatímco produkce ostatních odbojových organizací se pohybovala v řádu stovek. Pokud budeme porovnávat obsah samotných produktů, tak i zde je určitý rozdíl. Josef Hajný a jeho spolupracovníci se omezili na jednoduchá hesla, jejichž cílem bylo zastrašit místní komunistické funkcionáře. Oproti tomu členové skupiny Anna a Oddílu Blesk připravili komplexnější texty, které měly větší informační a aktivizační hodnotu. Texty zhotovené Ivem Mikuláštkem reprodukovaly zprávy zahraničního rozhlasu, čímž reálně přispívaly k nabourávání informačního monopolu KSČ. Materiály zpracované Janem Strejciusem a jeho přáteli navíc přidávaly polemiku s médii totalitního režimu a burcovaly své čtenáře.

Zaměříme se nyní na další prostředky rezistence, které kromě letáků jednotlivé skupiny používaly nebo chtěly používat. Všechny zmíněné celky měly v plánu sestavit vysílací stanici a kontaktovat západní tajné služby, nebo československou emigraci. Studenti Gymnázia dr. Zdeňka Nejedlého na rozdíl od ostatních nevlastnili zbraně ani neplánovali zakládání jejich skladů. K rozbíjení informačních skříněk KSČ se rozhodla přistoupit Anna a dvě ze tří sledovaných skupin. Všechny měly společnou motivaci, úspěchy každé z nich byly ale rozdílné. Zvolené prostředky odboje byly až na určité výjimky velmi podobné, téměř identické, a lišily se především realizací.

Tresty udělené Janu Strejciusovi a jeho přátelům odpovídají dalším procesům s mladistvými, jež proběhly v dané době. Z literatury je známo, že existovala snaha příslušníků StB zapojit do spolupráce bývalé účastníky třetího odboje. Pozitivním zjištěním je, že Jan Strejcius se na rozdíl od Josefa Hajného i Iva Mikuláštky nestal agentem ani informátorem komunistických bezpečnostních složek.

⁹⁷ O. BRATINKA — M. BOŠTÍK, *Zkouška*, s. 49–55.

Na základě zjištěných faktů můžeme konstatovat, že Anna si zvolila prostředky odboje typické pro tehdejší dobu a studentskou rezistenci. V letákové produkci ovšem její členové byli velmi úspěšní, a to jak z kvantitativního, tak i kvalitativního hlediska.

* * *

Skupina Anna působila více jak dva roky, během nichž dokázala naplňovat svůj primární záměr, tj. narušovat informační embargo KSČ. Její produkce letáků byla velmi rozsáhlá, ale můžeme vidět, že řadu dílčích cílů se Strejciusovi a jeho spolupracovníkům nepodařilo naplnit, jako příklad můžeme uvést rozbíjení informačních skříněk. Během aktivního odboje proti totalitnímu režimu se u nich místy projevila určitá mladická naivita, kterou lze vzhledem k jejich věku očekávat a kterou dokázali vyvážit svým odhodláním a zápalem.

Úspěchem Anny bylo i navázání kontaktu s odbojovou skupinou R.U.R., která měla k dispozici klíčové nástroje na výrobu letáků a snažila se studentům okolo Jana Strejciuse předat své zkušenosti. I když toto úsilí nepřineslo velké výsledky, musíme připomenout i snahu Jiřího Linharta založit sesterskou skupinu ve Velkém Meziříčí. Tendenci Anny navazovat kontakty s dalšími odbojovými uskupeními lze hodnotit pozitivně a ve studentském třetím odboji se jedná o poměrně ojedinělý případ.

Zatýkáni členů Anny probíhalo od září do prosince roku 1951. Za tuto dobu se ovšem ani jeden z nich nepokusil o útek. Opět se zde tedy projevuje jakási mladická naivita a můžeme spekulovat, jestli si studenti plně uvědomovali závažnost svého počínání. Rozsudek vynesený Státním soudem v Brně sice zohledňoval jejich nízký věk, ale i tak několik z nich bylo odsouzeno k práci v uranových dolech.

Pokud srovnáme působení Anny s jinými studentskými organizacemi, můžeme najít řadu shod i rozdílů. Například zvolené prostředky odboje byly ve vybraných případech identické a lze je považovat za běžné pro dané období. Jak už je naznačeno výše, rozdíl vidíme v délce působení a množství vyprodukovaného materiálu. Anna oproti jiným skupinám fungovala dva a půl roku, z toho aktivně téměř dva roky. V tomto období zhotovili její členové přibližně tři tisíce tiskovin. Nejde ovšem jen o objem, ale i kvalitu rozšířených letáků a časopisu *Plamen*. Studenti se neomezovali na výhrůžky komunistickým funkcionářům, ale snažili se proniknout do hloubky problémů, informovat a aktivizovat občany Československa.

Motivace, která vedla k vystoupení proti totalitě, se mnohdy lišila. V první řadě se určitě hodí zmínit příklad, který měli vůdčí osobnosti skupiny ve svých rodičích. Otcové Jana Strejciuse i Jiřího Linharta byli politicky aktivní a před rokem 1948 byli členy České strany národně sociální. Na konzervativní Moravě nás asi nepřekvapí, že mnozí z členů skupiny Anna byli křesťané, a tak nesouhlasili s perzekucemi náboženských organizací. Rodiny Jiřího Linharta a Pavla Hály byly zasaženy znárodněním a kolektivizací venkova, což je ovlivnilo v jejich rozhodnutích přidat se k Janu Strejciusovi. On sám jako věřící měl ke svým aktivitám osobní i politické důvody. Kouzlo Janovy osobnosti působilo na ostatní žáky gymnázia natolik, že se pod jeho vlivem přidali ke skupině. Svůj efekt měly i rodinné vazby, které vznikaly během druhé světové války. Příkladem může být vztah Hynka Olmy a Jiřího Linharta, jehož rodina kryla protinacistickou činnost bratrů Olmových. Snad největší motivací však

byla vyhlídka blížícího se konfliktu Západu s Východem a s ním i změna poměrů ve střeoevropském prostoru.

Pozitivní je, že řada z uvedených studentů si své přesvědčení udržela i přes nástrahy, které je čekaly po propuštění z nápravných zařízení komunistického Československa. Vyzdvihnout můžeme především Jana Strejciuse, jenž se nenechal zlákat ke spolupráci s StB, a tak stejně jako Zdeněk Janík, Pavel Hála, Vilém Míchal, Bohumír Stojar a Gracián Tejral po právu obdržel osvědčení účastníka třetího odboje.

RÉSUMÉ:

The aims of this study are to describe the activities of the Anna group, which was composed of students of Dr. Zdeněk Nejedlý Gymnasium in Brno from March 1949 to September 1951, to present the group's activities in the context of the Third Resistance and to examine young people's motivation to undertake such actions. The main figures of the group were Jan Strejcius, Zdeněk Janík, Jiří Linhart and Milan Obrovský. They focused on the production and distribution of leaflets and intended to construct a broadcasting station in order to contact Czechoslovak emigres and foreign secret services. They also had other plans whose purpose was to weaken the emerging communist regime.

If we compare Anna's activities with those of other student groups that were active in the late 1940s and early 1950s, we see that a number of their chosen methods were identical. Compared to the others, however, Jan Strejcius and his collaborators managed to distribute a considerable quantity of illegal printed materials, including three thousand leaflets and pamphlets. Their actions were thus not insignificant.

If we look at the motivation of young people to participate in the anti-communist resistance, we can observe several recurring influences. In conservative Moravia, it is perhaps not surprising that several members of Anna were religious. The families of some of the youths lost property during nationalisation or later during collectivisation. Perhaps the strongest reason was the anticipated conflict between the United States and the Soviet Union. This idea of an imminent change of conditions was widespread in society.

Bc. Václav Podlešák vystudoval historii a žurnalistiku na Univerzitě Palackého v Olomouci, kde nyní pokračuje v navazujícím magisterském studiu historie. Předmětem jeho zájmu jsou dějiny 19. a 20. století, zaměřuje se na třetí československý odboj a politický život českých emigrantů ve Spojených státech amerických během 19. století (vacpodlesak@gmail.com).

